

Edukacja międzykulturowa

„Uczenie o tym, co ludzi łączy”

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Ważne tematy:

- Tożsamość narodowa
- Wielokulturowość
- Potrzeba edukacji międzykulturowej
- Rozwijanie kompetencji międzykulturowych
- Czynniki hamujące uczenie się międzykulturowe
- Poziomy uczenia się międzykulturowego
- Przygoda międzykulturowa
- Model kultury jako góry lodowej
- Szok kulturowy

Niniejszy biuletyn został przygotowany na potrzeby projektu „International High Five for teachers: together for innovation” w programie „Mobilność kadry edukacji szkolnej” w programie PO WER (Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój) realizowanego w Powiatowym Zespole Szkół w Obornikach Śląskich. Wszystkie zamieszczone w biuletynie informacje zostały przygotowane na podstawie Pakietu Edukacyjnego pt. Edukacja międzykulturowa, Część 2” poruszającego tematykę spotkań z inną kulturą, procesu międzykulturowego uczenia się. Zapraszamy do lektury.

Anna Matwiszyn

WIELOKULTUROWOŚĆ

sytuacja współistnienia w określonej przestrzeni społecznej grup reprezentujących różne tradycje kulturowe (pluralizm kulturowy)

<http://static.prsa.pl/images/db0af512-63c6-4a9c-b986-90d5e9866e51.jpg>

TOŻSAMOŚĆ NARODOWA

Poczucie odrębności

Tożsamość:
obywatel kraju
czy świata?
Globalizacja:
zjednoczenie
czy
ujednolicenie?

wobec innych narodów kształtowane przez czynniki narodotwórcze takie jak: symbole narodowe, język, barwy narodowe, świadomość pochodzenia, historia narodu, świadomość narodowa, więzy krwi, stosunek do dziedzictwa kulturowego, kultura, terytorium, charakter narodowy.

Poczucie tożsamości narodowej szczególnie ujawnia się w sytuacjach kryzysowych, gdy potrzebne jest wspólne działanie na rzecz ogólnie pojętego dobra narodu, na przykład planowanie powstań narodowych. Pozytywnym wyrazem tożsamości narodowej jest PARTIOTYZM, a negatywnym SZOWINIZM

Czy polskiej szkole potrzebna jest edukacja międzykulturowa?

Dziś w Polsce żyje wielu przedstawicieli innych narodowości. Aktualnie najwięcej osób pochodzi z Ukrainy (84 tys.), Niemiec (23 tys.), Białorusi (11 tys.) oraz Rosji (10 tys.). Na kolejnych miejscach znaleźli się obywatele Wietnamu (9 tys.), Włoch (7 tys.), Chin (6 tys.), Francji 5,5 tys., Wielkiej Brytanii oraz Bułgarii – po 5 tys., ponad to Łemkowie, Ormianie, Czesi, Słowacy, Cyganie, Żydzi, Tatarzy i in. Duża ich część to tzw. miejscowi zamieszkujący w Polsce od wielu pokoleń. (dane z 2016.08)

Czy wychowujemy i kształcimy naszych uczniów tak, by w przyszłości, świadomi własnej, niepowtarzalnej tożsamości, byli otwarci na różnorodność kultur, a tym samym na różnego postrzegania otaczającej nas, również polskiej, rzeczywistości?

Dlaczego edukacja międzykulturowa?

Gdyż odmienność otaczającego świata jest wyzwaniem dla młodego pokolenia!

- napływ imigrantów z ubogich rejonów świata oraz z terenów objętych konfliktami (np. etnicznymi, religijnymi).
- zmiany społeczne we współczesnym świecie
(rozpad krajów, społeczności)
- sugeruje nową jakość, możliwość spotkania się wielu kultur, rozsądną akceptację różnic, współpracę i współistnienie.

Szkoła jest najpotężniejszą siłą, która może wspomóc rozwój międzykulturowych społeczeństw

Nauczyciele pełnią rolę opiekunów i zarazem pośredników kulturowych.

Czy polskiej szkole potrzebna jest edukacja międzykulturowa?

Dzieci migrantów i uchodźców bardzo ciężko przeżywają wejście do nowego środowiska szkolnego.

Obawiają się kontaktów z kolegami i nauczycielami, np. Z powodu nieznamomości języka

Ta sytuacja może bardzo niekorzystnie wpływać na ich funkcjonowanie w szkole.

Dlatego niezmiernie istotna jest rola nauczyciela, który powinien przygotować uczniów i rodziców na przyjęcie cudzoziemca i zapewnić mu wsparcie w zrozumieniu niejasnych dla niego norm naszej kultury.

Lider – struktura znaczenia

*Uczenie oparte
na współpracy
i
współdziałaniu
w grupie*

*Zastosowanie
wiedzy i
umiejętności
w
praktycznym
działaniu*

*Dobór treści
zadań,
sprzyjający
myśleniu
konceptyjnemu*

**Międzykulturowe
uczenie się nie
dokonuje się samo z
siebie
– musi być aktywnie
inicjowane i
kształtowane.**

Odwoływanie się do inteligencji zróżnicowanej

Oddanie uczniom części odpowiedzialności za proces uczenia się

Nauczyciel dostrzega i reaguje na obecność stereotypów i treści sprzyjających powstawaniu uprzedzeń

Uczenie międzykulturowe to praktyka, a nie teoria

- Pomaga zrozumieć złożoność dzisiejszego świata
- Jest to **proces indywidualnego rozwoju**, prowadzący do lepszego zrozumienia siebie i innych.
- **Jest punktem wyjścia do pokojowego współistnienia.**
- Otwiera na poznawanie otaczającego świata i stawianie pytań. Edukacja szkolna często oferuje gotowe koncepcje, proste wzorce wyjaśnień, nie pozostawia czasu na wspólną refleksję.
- Uczenie się międzykulturowe koncentruje się na różnorodności i odmienności, otwartych pytaniach, a także refleksji i zmianie.

Uczenie międzykulturowe jest procesem wielostronnym. Nie wystarcza sam kontakt z przedstawicielami różnych kultur, by proces ten uruchomić - konieczne jest wsparcie pedagogiczne i stworzenie odpowiednich warunków.

*Czy polska
szkoła jest
przygotowana
na
wielokulturowość?*

*Zwalczanie
etnocentryzmu
, uprzedzeń i
stereotypów*

Możliwe czynniki hamujące rozwój uczenia się międzykulturowego w polskiej szkole

- Brak znajomości języków obcych i niewystarczające przekonanie o znaczeniu tego typu edukacji.
- Niewystarczające przygotowanie nauczycieli z zakresu wiedzy i technik nauczania międzykulturowego.
- Trudności w osiągnięciu przez nauczyciela własnej kompetencji międzykulturowej.
- Konieczność samodzielnego wyszukiwania materiałów źródłowych.

Rozwijanie kompetencji międzykulturowych przyczynia się do:

- **Większej świadomości własnych uwarunkowań kulturowych i ich wpływu na relacje zawodowe.**
- Większej świadomości dotyczącej stereotypów i umiejętności nieulegania uprzedzeniom.
- Umiejętności diagnozowania różnic kulturowych w środowisku pracy.
- Zwiększenia wiedzy na temat strategii akulturacyjnych i ich konsekwencji dla funkcjonowania w środowisku pracy.
- Skutecznego rozwiązywania nieporozumień na tle kulturowym.
- Umiejętności tworzenia środowiska „pracy”, które czerpie z różnorodności kulturowej, a nie na niej traci.
- Skutecznego rozpoznawania u innych (ewentualnie u siebie) symptomów szoku kulturowego.
- Radzenia sobie i pomagania innym w radzeniu sobie z symptomami szoku kulturowego

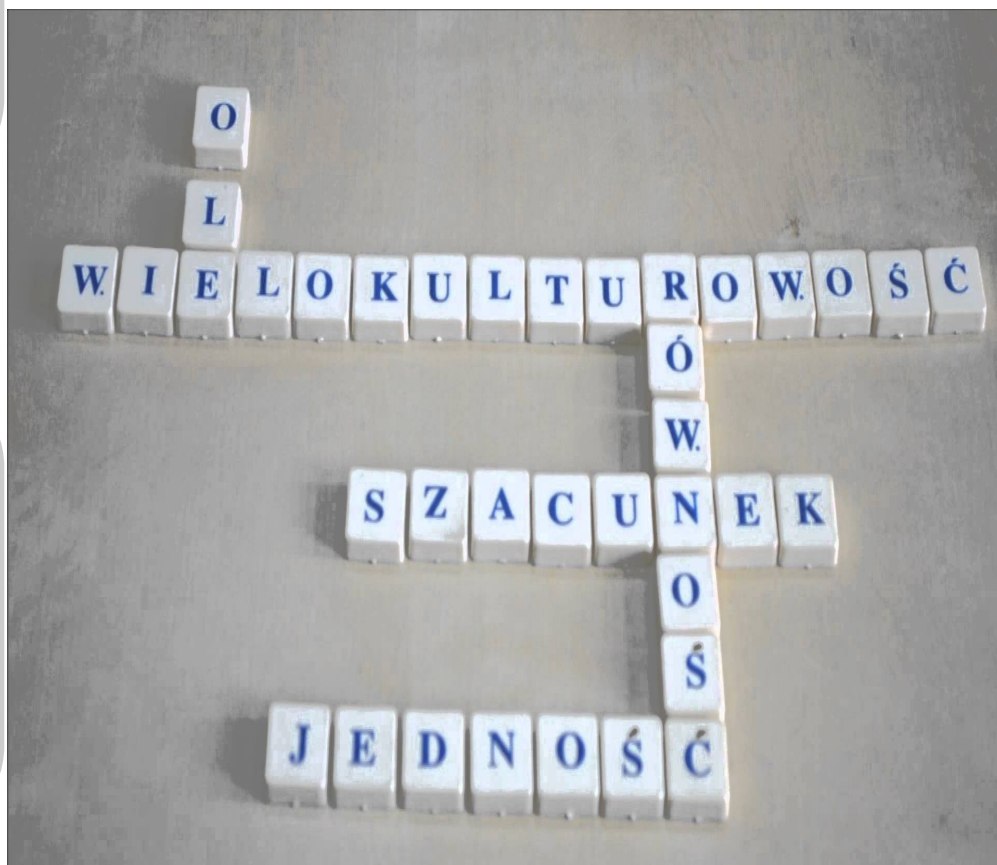
*Zapobieganie
przemocy i
agresji*

*Uczenie empa-
tii, solidarno-
ści, pozytywnej
współzależności
i współodpowie-
dzialności*

*Zachęcanie do
poznawania i
obiektywnej
oceny wła-
snej kultury*

Kompetencje międzykulturowe

- Umiejętność komunikowania się z przedstawicielami innych kultur
(komunikacja to nie tylko słowa!)
- Krytyczne myślenie (selekcjonowanie i analizowanie informacji, które do nas docierają).
- Umiejętność posługiwania się językami obcymi.
- Wrażliwość kulturowa - umiejętność aktywnego słuchania bez osądów.
- Umiejętność radzenia sobie z nieznanym i z niepewnością (kontakty międzykulturowe nie są zawsze łatwe).
- Umiejętność nawiązywania znajomości i utrzymywania

CO SKŁADA SIĘ NA KOMPETENCJE MIĘDZYKULTUROWE

WIEDZA NA TEMAT:

- możliwych nieporozumień w komunikacji werbalnej i niewerbalnej (znaczenia słów, tonu głosu, gesty)
- różnorodności kulturowej świata i naszego bliższego otoczenia
- świadomości tego, jak różnice kulturowe warunkują zachowanie
- wartości, norm i ukrytych wzorach kulturowych
- własnych uwarunkowań kulturowych i ich wpływu na nasze postrzeganie świata i zachowanie
- świadomość ograniczeń i subiektywności naszych norm kulturowych

UMIEJĘTNOŚCI:

- elastyczność zachowania;
- dostosowania swojego zachowania do kontekstu kulturowego;
- zdolność radzenia sobie w sytuacjach niejednoznacznych i problemowych;
- nawiązywanie i budowanie pozytywnych relacji międzykulturowych;
- zdolności komunikacyjne, umiejętność ;
- zdolność do działania w grupach międzykulturowych;
- umiejętność diagnozowania mechanizmów własnych

CO SKŁADA SIĘ NA KOMPETENCJE MIĘDZYKULTUROWE

POSTAWY :

- tolerancja dla niejednoznaczności – postawa, która pozwala cieszyć się i czerpać z tego, co nieznanne i nieoczekiwane, nieodrzucająca tego, czego nie rozumiemy;
- ciekawość poznawcza, chęć uczenia się, poznawania kultur i czerpania wiedzy ze spotkań międzykulturowych, a także podejmowanie wysiłków w celu pogłębienia wiedzy na temat wartości i norm kryjących się za zachowaniem osób z odmiennych kręgów kulturowych;
- szacunek dla odmienności, gotowość do przestrzegania wartości innych ludzi, bez konieczności dzielenia i promowania ich we własnym życiu.

Trzy poziomy uczenia się międzykulturowego

*Poznawczy,
emocjonalny,
behawioralny
(dotyczącym za-
chowań)*

*Na jakim
etapie obecnie
się
znajdujemy,
jakie kolejne
kroki możemy
zrobić*

1. ETAPY ETNOCENTRYCZNE:

ZAPRZECZENIE:

Jesteśmy skłonni twierdzić, że żadne różnice kulturowe nie istnieją. Może tak być ze względu na brak wcześniejszych konfrontacji z odmiennością (izolacja) lub z powodu celowego wznoszenia murów między „swoimi” a „obcymi”, żeby tej konfrontacji uniknąć (separacja).

OBRONA:

Ten etap charakteryzuje się dostrzeganiem różnic kulturowych, ale postrzeganiem ich jako zagrażających. Strategią obronną przed niechcianymi wartościami jest oczernianie – posługiwanie się stereotypami, a w skrajnych przypadkach zachowania rasistowskie. Inną metodą jest wywyższanie, czyli akcentowanie pozytywnych cech swojej kultury i niedocenywanie kultury obcej. Można również zaobserwować odwrócenie – wywyższanie obcej kultury.

MINIMALIZACJA:

Na tym etapie różnice kulturowe są zauważane, ale skoro nie można ich zwalczyć strategiami obronnymi, następuje zmniejszenie znaczenia tych różnic. Będziemy wówczas podkreślać podobieństwa (fizyczny uniwersalizm) i dążyć do odnajdywania łączących, a nie dzielących wartości (transcendentalny uniwersalizm).

Trzy poziomy uczenia się międzykulturowego

2. ETAPY ETNORELATYWISTYCZNE:

różnice kulturowe traktowane są jako wyzwanie, a nie jak wcześniej jako zagrożenie dla naszej kultury

AKCEPTACJA

Tu zaczyna się przyjęcie różnorodności kulturowej bez wcześniejszych obaw. Najpierw odnajdujemy w sobie szacunek dla różnic w zachowaniu, a później dla różnic w wartościach.

ADAPTACJA

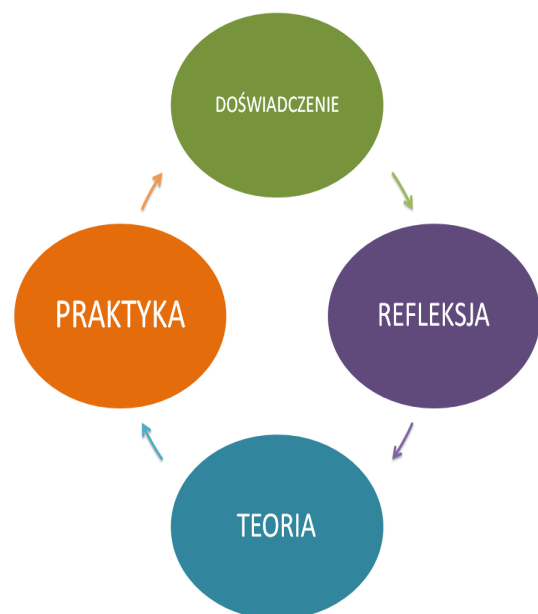
Etap polegający na wzbogacaniu, na dodawaniu do swojego trzonu kulturowego nowych elementów: zachowań i wartości zaczerpniętych z innej kultury. Ważną rolę odgrywa tu empatia, która umożliwia zrozumienie drugiego człowieka przez pryzmat jego kultury i jego wartości.

3. INTEGRACJA

Jest to etap, w którym koncentrujemy się na stworzeniu jednego spójnego układu norm i wartości zaczerpniętych z różnych kontekstów kulturowych.

OCENA KONTEKSTOWA: oznacza zdolność oceniania różnych sytuacji i światopoglądów z punktu widzenia jednego lub kilku systemów kulturowych.

KONSTRUKTYWNA MARGINALNOŚĆ to etap jako „stan totalnej autorefleksji, stan nieprzynależenia do żadnej kultury, bycie outsiderem”. Na tym etapie możliwe jest już pełne funkcjonowanie w bogactwie różnych światopoglądów kulturowych.

Przygodą międzykulturową może być:

- Przystudiowanie własnych korzeni i drzewa genealogicznego.
- Świadomość swojego pochodzenia, swojej kultury jest dużym atutem w spotkaniach z odmiennością kulturową.
- Spojrzenie na miejsce swojego zamieszkania, dostrzeżenie pryzmatu wielokulturowości, poznanie jego historii, odnalezienie mieszkających w nim grup narodowych i etnicznych, wsłuchanie się w różnorodność językową.
- Kontakty z osobami z odmiennych kręgów kulturowych
- Uczestnictwo w warsztatach o różnorodności kulturowej, o prawach człowieka, o demokracji, w wymianach międzynarodowych, w wolontariacie
- Każda podróż zagraniczna może być niezwykle pouczająca o ile otworzymy się na kontakt międzykulturowy i płynące z niego wnioski. Nie-

wiele nauczymy się o kulturze danego kraju leżąc na plaży, ale już dużo więcej uczestnicząc w lokalnych świętach, festiwalach i przebywając nie tam, gdzie turyści, ale gdzie mieszkańcy tego kraju. Każdą taką obserwację warto wzbogacać i wyjaśniać wiedzą kulturową z literatury, korzystając z dostępnych na rynku i w internecie książek i opracowań dotyczących wszystkich kręgów kulturowych.

© Eric Lynn, www.mylifeQs.com

<http://www.mylifeqs.com/sites/default/files/culture%20layers%20circle-%20C.jpg>

**MODEL KULTURY JAKO GÓRY LODOWEJ
ODKRYJ UKRYTE ASPEKTY O KULTURZE!**

Różnice międzykulturowe to różnice w wartościach kierujących zachowaniem człowieka, w normach, jakim się podporządkowuje oraz w sposobach zachowania i komunikacji uznawanych przez daną grupę kulturową za słuszne.

FAZY SZOKU KULTUROWEGO

Faza turystyczna

Zainteresowanie kulturą i obyczajami panującymi w danym kraju. Stres wywołany odmiennymi zachowaniami i normami jest interpretowany jako ekscytacja nowością i egzotyką danego miejsca. Różnice kulturowe odbierane są pozytywnie jako ciekawostki warte uwagi. Jest to czas euforii, poznawania ludzi i kultury, robienia zdjęć, zachwytu nad odmiennością.

Faza szoku

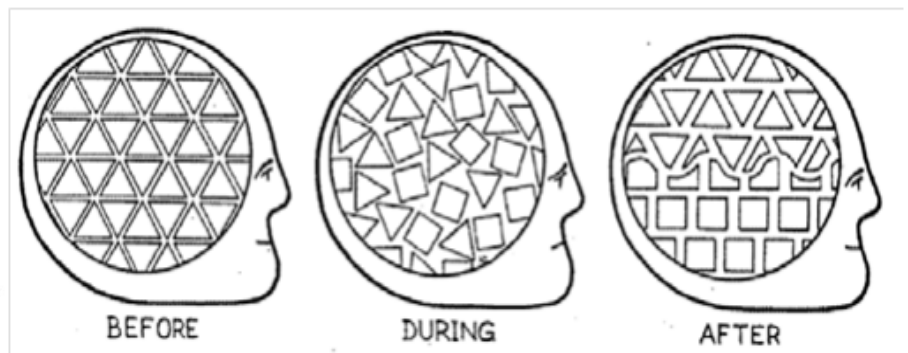
Różnice kulturowe wprawiają w zakłopotanie i zagubienie. Spada poczucie kontroli. Zmęczenie fizyczne, psychiczne i emocjonalne jest już bardzo dotkliwie. Męczy silny stres wywołany odmiennością kultury i nieadekwatnością zachowań. Obniża się samoocena, następuje samoobwinianie się, unikanie kontaktów społecznych. Nowa kultura jest zła, a stara dobra.

Dostosowanie

Różnice kulturowe stają się bardziej zrozumiałe, a zachowania jednostki bardziej adekwatne kulturowo. Normy, zachowania i obyczaje panujące w nowej kulturze okazują się możliwe do zaakceptowania. Relacje z „obcymi” z powrotem zyskują na znaczeniu.

Adaptacja/akulturacja

Wykształcają się kompetencje międzykulturowe: radzenie sobie z niejednoznacznością, kontekstowe spojrzenie na normy i wartości kulturowe, umiejętność komunikowania się i rozwiązywania problemów. Poszerza się spektrum zachowań i reakcji, gdyż wzorce czerpane są naprzemiennie z jednego i z drugiego systemu kulturowego. Funkcjonowanie w obu systemach kulturowych jest stabilne i bezpieczne dla jednostki. Relacje międzykulturowe są tak samo istotne, jak wewnątrz-kulturowe.

ZAPRASZAMY DO ZAPOZNANIA SIĘ ZE SCENARIUSZAMI
ZAJĘĆ O UCZENIU SIĘ MIĘDZYKULTUROWYM

http://www.mlodziej.org.pl/sites/mlodziej.org.pl/files/publication/448/edukacja_miedzykulturowa_pajp_czesc_2_pdf_16004.pdf

